

Utbildningsdepartementet

u.remissvar@regeringskansliet.se

Remissyttrande - En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan (Dnr U2019/00304/UH)**Sammanfattning**

Jönköping University tackar för möjligheten att lämna synpunkter på utredningen. Jönköping University uppskattar den gedigna genomlysningen av styrning och resurstilldelning som genomförts och som ligger till grund för utredningens övergripande principer och konkreta förslag. Jönköping University är positiv till flera av de principer som föreslås och delar utredarens principiella utgångspunkter, särskilt vad gäller autonomi och akademisk frihet. Men lärosätet är kritisk till flera av de detaljerade förslag som lämnas.

Jönköping University (JU) är också positiv till ett mer flexibelt nyttjande av det statliga anslaget men är mycket kritisk till ett samlat anslag och basanslag inom forskning baserat på historisk tilldelning och till dialogbaserade överenskommelser.

JU stödjer förslaget att införa skärpta skrivningar om akademisk frihet i Högskolelagen, både vad gäller lärosätenas självständiga roll och vad gäller den enskilda lärarens frihet i utbildning och forskning.

Det kollegiala inflytandet i beredning och beslut är en väsentlig del av den akademiska kvalitetssäkringen. Däremot ser JU det som olämpligt att lagfästa och reglera formerna för detta inflytande.

Det är viktigt att forskare och lärare ges möjlighet att bedriva forskning och undervisning integrerat men det kan vara svårt att reglera. Om inte tillräckliga forskningsmedel per HST anslås blir detta en omöjlighet för många lärosäten. En författningstext som belyser vikten av utbildningens forskningsanknytning, tillsammans med en omfördelning av forskningsanslag som ger alla lärosäten möjlighet att stärka utbildningens forskningsanknytning är att föredra.

4 Principer för en ändamålsenlig styrning

Jönköping University stödjer de grundläggande principerna för styrning och principer för ansvarsfördelning mellan regeringen och lärosätet. Dock vill JU påpeka att även om förslagen till övergripande förändring lyfter fram autonomi och akademisk frihet ser vi risker med de mer konkreta förslagen vad gäller styrning och resursfördelning. Förslagen riskerar att leda till mer statlig styrning och inskränkt autonomi.

Utredningen menar att huvuddelen av styrningen av lärosätena fortsatt bör vara övergripande, med en viktig förändring av resurstilldelning om ett större inslag av basresurs och en ökad flexibilitet i användning av denna resurs. Betänkandet framhåller även att den generella och övergripande styrningen i ökad utsträckning bör uppmuntra lärosäten att utifrån sina respektive styrkor sträva efter delvis olika mål.

JU stödjer förslaget då det är svårt för ett lärosäte att vara bra på allt. JU stödjer också förslaget med en större basresurs och ökad flexibilitet, vilket ökar möjligheterna för lärosätena att profilera sig. JU vill dock poängtera att det är centralt att profileringen av lärosätena utgår från en ämnesmässig profilering. De enskilda lärosätena ges möjlighet att erbjuda högkvalitativ utbildning på alla nivåer och ha möjlighet att koppla forskning inom de ämnesområden de har ambition, förutsättningar och kvalitet för att göra.

Jönköping University stödjer förslaget med ett ökat basanslag och en översyn av den statliga externa forskningsfinansieringen. Det finns mycket som talar för att den långsiktighet och förutsägbarhet som ett ökat basanslag ger lärosäten och forskare kommer att främja kvaliteten och möjligheten till strategiska överväganden kring forskningen. JU motsätter sig dock starkt en fördelning som grundas på respektive lärosätes historiska tilldelning av statliga bidragsmedel för forskning eftersom det innebär att nuvarande förhållanden permanentas. Om syftet är att främja sambandet mellan utbildning och forskning borde en fördelning i sin helhet utifrån befintlig utbildningsvolym vara mer relevant.

5 En långsiktig, sammanhållen och dialogbaserad styrning

I utredningen föreslås fyraåriga överenskommelser. Jönköping University anser att överenskommelser är bra för att möjliggöra en mer långsiktig planering för lärosätena och därmed skapa förutsättningar för mer proaktiv verksamhet. Detta är också positivt ur arbetsgivarperspektiv eftersom det ger ökad förutsägbarhet och underlättar för lärosätena att planera långsiktigt för sitt kompetensbehov och ge möjlighet att vara goda arbetsgivare.

Jönköping University ser dock en risk för ökad detaljstyrning genom att varje lärosätes mål och uppföljningskriterier ska avhandlas i en dialog tillsammans med mål och uppföljningskriterier. JU ställer sig också frågande till att jämställdhet, breddad rekrytering och samverkan ska beslutas som uppdrag vid enskilda dialoger – det borde vara alla lärosätens uppgift och angelägenhet.

JU vill poängtera vikten av att det, om en dialogbaserad styrning införs, krävs en tydlighet och transparens för att säkra en bestående autonomi för lärosätena. Utredningens liggande förslag öppnar för en del mycket centrala frågor i detta avseende, exempelvis; på vilken detaljnivå är överenskommelserna; finns det en koppling mellan överenskommelser och resurstilldelningen; hur bundna är parterna till överenskommelsen?

6 Utbildning och forskning

I direktiven betonar regeringen att det är viktigt att Sverige satsar på kvalitet och framstående forskningsmiljöer oavsett var i landet och vid vilka lärosäten dessa miljöer finns.

JU stödjer detta och menar att sådana miljöer har goda förutsättningar att både möta det regionala och nationella behovet av utbildning och fortbildning, men även att bidra till nyttiggörande av forskning på såväl regional som nationell nivå, vilket är lika viktigt för att skapa samhällsutveckling i hela landet.

Ett högskolelandskap där lärosäten utvecklar sin ämnesmässiga profilering, skapar goda förutsättningar för samarbeten mellan lärosäten med likande profiler inom utbildning och forskning, samt med det omgivande samhället. Med utgångspunkt från profileringen kan lärosätena göra avväganden om andra ansatser och i högre grad bidra till såväl regional som nationell samhällspåverkan.

Koppling mellan utbildning och forskning

Utredningen synliggör att ett nära samband mellan utbildning och forskning är en förutsättning för hög kvalitet och förnyelse i båda verksamheterna, och att det utgör en grundläggande del i den globala universitetstanken. I betänkandet ges ett antal förslag som är tänkta att stärka sambandet mellan utbildning och forskning.

JU står bakom tanken med ökad koppling mellan forskning och utbildning men är tveksam till att just ett samlat anslag leder till ökad koppling mellan utbildning och forskning. JU är dock positiv till en ökad flexibilitet i nyttjandet av medel från de olika verksamhetsgrenarna. JU vill även i detta fall poängtera vikten av att det, om ett samlat anslag skulle införas, är viktigt att det finns en tydlig transparens så att det tydligt framgår hur anslaget är framräknat och på vilka grunder fördelningen sker. Det detaljerade förslag som förs fram i betänkandet för hur utbildningsramen ska beräknas uppfyller inte detta krav.

JU delar uppfattningen att en för hög andel externfinansiering riskerar att påverka verksamheten negativt och är därför positiv till förslaget om en omfördelning från de statliga forskningsfinansiärerna till ökade basanslag. JU är dock mycket kritisk till den fördelningsgrund som föreslås i betänkandet. Om omfördelningen enbart tar sin utgångspunkt i historisk fördelning från råden, så permanentar det nuvarande strukturer och det är svårt att se hur detta skulle stärka kopplingen mellan utbildning och forskning. Betänkandet argumenterar även för att omfördelningen inte får medföra att effekterna får bli allt för dramatiska. Detta skulle kunna innebära att finansiärerna i högre grad kräver medfinansiering av lärosäten, vilket i än högre grad skulle utestänga de lärosäten som har begränsade forskningsresurser. JU delar också uppfattningen att det är angeläget att det i normalfallet ingår såväl utbildning som forskning i lärares arbetsuppgifter. Detta kräver emellertid att lärosäten med små forskningsmedel ges en resursförstärkning. Nuvarande ersättningsbeloppsgolv om 12 000 kronor i forskningsanslag per helårsstudent är alltför snålt tilltaget. JU menar att fördelningen från de statliga forskningsfinansiärerna kan utgå från de nationella mål som regeringen har för forsknings- och utbildningsverksamheten. Ett exempel skulle kunna vara att i viss mån fördela om medel i förhållande till utbildningsvolym, exempelvis genom att höja miniminivån från 12 000 kr/HST till 24 000 kr/HST, för att därigenom stärka kopplingen mellan utbildning och forskning. En sådan omfördelning skulle säkerställa möjligheten till forskningsanknytning vid alla lärosäten.

Dimensionering av utbildningen på grundnivå och avancerad nivå

Utformningen av utbildningsutbudet föreslås i utredningen fortsatt vara lärosätenas ansvar, men regeringen bör styra utbildningens omfattning på totalnivå, samt omfattningen av vissa utbildningar som leder till legitimationsyrken och där behovet påverkas av politiska beslut.

JU delar uppfattningen att utformningen av utbildningsutbudet fortsatt bör vara lärosätenas ansvar. Lärosätena har god uppfattning om samhällets behov, studenternas efterfrågan och den egna förmågan att erbjuda utbildning av hög kvalitet.

JU är tveksam till att utbildningsuppdraget, och därmed avräkningen, baseras på antal helårsstudenter på totalnivå. JU menar att en avvikelse från nuvarande system med avräkning mot ett takbelopp med olika prislappar riskerar att skapa incitament för lärosätena att erbjuda utbildningar med hög studentefterfrågan och som är billiga att genomföra, snarare än att kompetensförsörja områden där flera framtida samhällsutmaningar identifierats. Ett sådant incitament skulle dessutom stärkas med ett samlat anslag, genom att det skulle ge lärosäten större möjlighet att nyttja delar av utbildningsanslaget för forskning.

JU anser att det är bra med en modell som främjar utvecklingen av nya utbildningar och det livslånga lärandet – ett varierat utbildningsutbud. Dock är det viktigt att även fortsättningsvis analysera orsaker till en lägre genomströmning. Detta för att uppmärksamma orsaker som inte beror på utbildningsformer med normalt lägre genomströmning utan snarare är kopplade till andra orsaker som behöver uppmärksammas och åtgärdas i tid.

Lärosätessamverkan inom utbildning

Betänkandet föreslår att UKÄ ges i uppdrag att lämna de förslag som krävs för att möjliggöra gemensamma examenstillstånd eller examenstillstånd som bygger på överenskommelser om att ett annat lärosäte bidrar med nödvändig kompetens.

JU menar att detta är fortsatt mycket viktigt. Forskarutbildning bidrar väsentligt till utvecklingen av lärosäten; till exempel gör möjligheten att handleda doktorander ett lärosäte mera attraktivt för rekrytering av, framförallt, docenter och professorer. Ett antal lärosäten har inte möjlighet att på egen hand uppfylla de krav som ställs för att erhålla rätt att examinera inom utbildning på forskarnivå, men skulle mycket väl kunna göra detta i tillsammans med andra.

Det livslånga lärandet

Betänkandet konstaterar att utbildningen på senare år i allt högre grad prioriterat utbildningsprogram snarare än kurser och föreslår nya skrivningar såväl i HL som att den prestationsbaserade komponenten i resurstilldelningssystemet ges minskad betydelse.

JU är tveksam till förslaget och menar att den incitamentsstyrning av utbildningsutbudet som görs med fokus på prestation har missgynnats yrkesverksamma och studenter på distansutbildningar, vilka av olika skäl haft lägre genomströmning än studenter på campusförlagd programutbildning.

Utbildning på forskarnivå

Utredningen konstaterar att både regering och lärosäte har ansvar för forskarutbildningens omfattning och inriktning. Utredarna menar vidare att det samlade anslaget som föreslås ger ökad flexibilitet för styrning av utbildningen på forskarnivå.

JU instämmer med att forskarutbildningen fyller många olika syften för ett lärosäte och möjligheten att erbjuda forskarutbildning stärker lärosätets profil och attraktivitet inom området för forskarutbildningen, samt att forskarutbildning bidrar till både ökad forskning och ökad samhällspåverkan. JU menar därför att lärosätet måste ha stor rådighet över omfattning och inriktning på forskarutbildningen.

Utredningens uppfattning att ett samlat anslag ger större möjligheter att styra omfattningen av utbildningen på forskarnivå behöver även i detta avseende diskuteras ytterligare. JU menar, som tidigare nämnts, att det är viktigt att det finns en transparens kring hur anslaget beräknas, och efterlyser en tydlighet i hur relationen mellan uppdragen för utbildning på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå ska uppfattas, och hur det ska kopplas till lärosätenas totala utbildningsuppdrag.

Forskning

Betänkandet synliggör att andelen externfinansierad forskning ökat konstant de senaste 20 åren, och pekar på flera utmaningar med detta, bland annat att lärosätena i för hög grad anpassar sin forskningsinriktning till det som finansiärerna satsar på och att finansiärernas fokusering mot forskning riskerar att försvaga kopplingen mellan utbildning och forskning.

Betänkandet föreslår därför en gradvis balansering så att de direkta anslagen på sikt utgör minst hälften av de totala forskningsintäkterna vid universitet och högskolor, genom en gradvis omfördelning från statliga forskningsfinansiärer till direkta basanslag.

JU delar betänkandets uppfattning och stöder förslaget om högre basanslag. Dock, som tidigare nämnts, stöder JU inte den fördelningsgrund för omfördelning som betänkandet föreslår, d.v.s. en fördelning i förhållande till hur lärosäten historiskt erhållit medel från dessa finansiärer. JU menar inte att det är tillräckligt att endast säkerställa att minst hälften går direkt till lärosätena, utan att omfördelningen måste vara av sådan art att alla lärosäten får skälig del av den.

JU stödjer förslaget att genomföra en översyn av den statliga externa finansieringen av forskningen. Syftet med översynen ska vara att säkerställa att den statliga forskningsfinansieringen är ändamålsenligt organiserad.

7 Samverkan och samhällspåverkan

Jönköping University stödjer förslaget med en vidgad definition av samverkan. JU är dock tveksam till att ett lärosätets uppdrag kring samverkan föreslås formuleras i de lärosätessegna dialogerna, men sedan följas upp inom ramen för ett allmänt och nationellt kvalitetssystem. Principiellt ska samverkan leda till ökad kvalitet i grundverksamheten men JU vill betona att ett mer aktivt och strukturerat samverkansarbete kan kräva resurser, vilket kan behöva beaktas i resursfördelningssystemet.

Utredningen ger ett antal förslag på hur lärosätessamverkan kan bidra till att i högre grad än idag möta såväl nationella som regionala behov av kompetens- och kunskapsförsörjning. JU menar i likhet med utredningen att profilering av lärosäten kan bidra till en sådan utveckling. Samtliga lärosäten bör ha en stark regional koppling men samtidigt vara nationellt och internationellt konkurrenskraftiga inom valda profiler, för att inom dessa bidra både till nationell och regional samhällsutveckling.

8 Jämställdhet

Jämställdhet är en viktig fråga för sektorn, men ett ensidigt fokus på just könsfördelningen bland professorer är att förenkla. Ett problem med ensidig fokusering är att andra jämställdhetsproblem inom högskolesektorn riskeras att utelämnas och avleda uppmärksamheten från andra väsentliga områden, till exempel den sneda könsfördelningen bland studenter, både i vissa utbildningar och på totalen. Representation löser heller inte fullt ut de djupgående kvalitativa problem som ojämställdheten bottnar i.

JU anser att lärosäten bör fokusera på jämställdhetsmått som spänner över hela den akademiska karriärstegen, från nyanställda till erfarna professorer.

I detta ärende har Agneta Marell beslutat. Niklas Sjöstrand har varit föredragande. I den slutliga handläggningen har också ledningsgruppen vid Jönköping University, strategiska rådet för utbildning och strategiska rådet för forskning deltagit.

Agneta Marell
Rektor, Jönköping University